

SUMMARY

Zhovnych Olesya. Formation of life skills in primary school students in the context of european experience.

The article examines the effectiveness of the introduction of life skills into the educational process through a carrier subject, which ensures the integration of the methodology into compulsory school subjects. The best media subjects are those that promote social activity and a healthy lifestyle, such as "Health education" and "Basics of health".

Life competence, according to the experts of the Council of Europe, includes the ability to respond to individual and social needs, as well as knowledge and skills defined by international standards. A working group established at the Lisbon summit identified key competences for lifelong learning, including numeracy, literacy, ICT and social skills.

The article also emphasizes the importance of information technologies in Eastern European countries, in particular in the countries of the Visegrad Four, where computer networks are actively being implemented to organize international projects on the topics of human rights and tolerance. Particular attention is paid to the formation of legal knowledge in schools, since human rights issues are relevant at the international and national levels, which emphasizes the importance of their study in the primary education system of the region.

Today's education requires students to prepare for adulthood and adapt to the labor market. One of the main areas of primary education reform is the formation of life skills useful in the future, which can be borrowed from the experience of the Visegrad Four countries. It is also important to investigate the preparation of teachers for the implementation of the competence approach. Educators should pay attention to educational problems in the multicultural environment of Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary. In primary schools, it is important not only to provide knowledge, but also to help children find their way, instilling the values of tolerance and respect for different cultures, which is key to integration into the European educational space.

Key words: life skills, primary school students, European experience, professional training of future teachers, comprehensive approach.

УДК 378:373.3.011.3-051]:330.35

Оксана Філоненко

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
ORCID ID 0000-0003-4453-9887
DOI 10.24139/2312-5993/2023.10/404-413

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ураховуючи сучасні запити освіти на вивчення європейського досвіду потребує уваги вивчення проблеми формування життєвих навичок учнів початкової школи. У статті розкрито особливості формування життєвих навичок учнів початкових класів згідно з європейським досвідом.

Для вирішення поставленої мети було використано такі методи дослідження: теоретичні: аналіз педагогічної літератури, нормативних

документів, матеріали періодичних видань із теми дослідження; структурно-логічний аналіз та систематизація; зіставлення різних поглядів на проблему; узагальнення.

Встановлено, що розвиток життєвих навичок учнів початкових класів, згідно з європейським досвідом, є насамперед дослідженням і практичним застосуванням підходів, спрямованих на комплексний розвиток особистості дитини. Європейський досвід у цій області базується на тривалих педагогічних дослідженнях та інноваційних програмах, які акцентують увагу на важливості не лише когнітивного, а й емоційного та соціального розвитку учнів. Одним з ключових аспектів є поєднання теоретичних знань з практичними навичками, які сприяють формуванню життєвих компетентностей. Це включає розвиток емоційного інтелекту, навичок саморегуляції, вміння працювати в команді, розвиток критичного мислення та прийняття рішень. Європейський підхід акцентує увагу на важливості виховання громадянських якостей, таких як повага до прав людини, толерантності тощо.

Подальшим напрямом досліджень вбачаємо визначення напрямів творчого застосування європейського досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування життєвих навичок учнів.

Ключові слова: європейський досвід, навички, життєві навички, учні початкової школи.

Постановка проблеми. Модернізація освітнього процесу, реформаторські зміни, що відбуваються в суспільстві, впливають на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи. Тенденції євроінтеграції, світові виклики диктують низку завдань, серед яких пріоритетним є формування життєвих навичок учнів початкової школи.

У документах провідних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Європейської Комісії тощо) потенціал учительського корпусу регламентується основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможності освіти на світовому ринку праці, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін. Інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовили необхідність пошуку та реалізації новітніх підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки педагогічного персоналу на засадах збереження національних надбань та використання кращих зразків світового досвіду, про що наголошується у сучасних програмних документах України, зокрема Законі України «Про вищу освіту» (2014), «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016), проєкті Закону України «Про освіту» (2017) (Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали, 2017).

Україна не залишилась в стороні від світових і європейських тенденцій. Вітчизняна система освіти підтримує місце України в ряді

ведучих країн Європи, її міжнародний престиж, як країни, яка історично відрізнялась високим рівнем культури, науки і освіти. Освітня політика відображає загальнонаціональні інтереси у сфері освіти, пред'являє їх світовому суспільству, але й враховує загальні тенденції світового розвитку.

Школа XXI століття має реалізовувати ідеї особистісно орієнтованої педагогіки; забезпечувати єдність інтелектуального, фізичного, духовного і морального розвитку особистості, її конкурентоздатність на ринку праці; вчити плануванню стратегії власного життя, вдосконаленню особистісних рис, орієнтуванню в системі цінностей, визначенню життєвого кредо та стилю життя (Національна доктрина розвитку освіти України, 2001).

Реформування системи освіти, зокрема впровадження Концепції Нової української школи передбачає формування в учнів певного набору ключових умінь, до яких належать: «уміння читати і розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; виявляти ініціативу; творити; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді» (Концепція «Нова українська школа»).

У Базовому компоненті загальноосвітньої школи головним завданням першої ланки освіти є не стільки дати дитині систему галузевих знань, скільки у доступній формі розкрити перед нею науку життя – сформуванню практичних й життєво необхідних вмінь, навчити орієнтуватись у нових умовах життя, знаходити своє місце серед інших, відчувати межу припустимої поведінки, ініціювати добротність. Ідеться про орієнтацію на інтегрований, цілісний погляд на особистість дитини, на використання можливостей розвитку всіх сфер життєдіяльності школярів для забезпечення їх належної соціалізації та самореалізації, формування життєвої компетентності. Навчання життєвих навичок є необхідним елементом високоякісної освіти (Єрмаков, 2000).

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі висвітлення порівняльно-педагогічного досвіду розвитку початкової освіти та професійної підготовки майбутніх учителів присвячено чисельні наукові праці вітчизняних науковців (К. Біницька, К. Годлевська, І. Гушлевська, Т. Кошманова, О. Локшина, Т. Кристопчук, О. Матвієнко,

М. Олійник, О. Ярова та ін.). Питанням розвитку життєвих навичок у контексті викликів сучасного світу присвячено праці Т. Воронцової, Д. Гоулман, Т. Нестеренко, К. Опаріна, В. Пономаренко та ін. Однак, враховуючи сучасні запити освіти на вивчення європейського досвіду потребує подальшого вивчення проблема формування життєвих навичок учнів початкової школи.

Мета статті – розкрити особливості формування життєвих навичок учнів початкових класів згідно з європейським досвідом.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети було використано такі методи дослідження: теоретичні: аналіз педагогічної літератури, нормативних документів, матеріали періодичних видань із теми дослідження; структурно-логічний аналіз та систематизація; зіставлення різних поглядів на проблему; узагальнення.

Виклад основного матеріалу. О. Матвієнко, характеризуючи початкову освіту як складову європейських систем середньої освіти, акцентує увагу на тому, що початкова освіта зазнає впливу таких загальних соціопедагогічних тенденцій розвитку обов'язкової освіти, як:

- децентралізація й адаптування систем середньої освіти до ринку праці;
- забезпечення всього населення базовою освітою з широкою збалансованою навчальною програмою;
- підготовка учнів до адекватного сприймання соціальних норм подальшого дорослого життя – професійного, родинного й локального форматів;
- диференціація моделей структур обов'язкової освіти на певні ступені чи цикли;
- формування спільного для більшості країн комплексу базових навчальних предметів;
- «європеїзація» базової освіти;
- реформування правових норм систем екзаменування, оцінювання та атестації при закінченні обов'язкової освіти в напрямі запобігання будь-якій дискримінації учнів (Матвієнко, 2005).

У контексті розкриття тенденцій реформування в країнах ЄС змісту початкової освіти привертають увагу узагальнення Т. Кристопчук, у яких виокремлено:

- 1) загальні для країн ЄС тенденції розвитку педагогічної освіти:
 - глобалізація, інтеграцію, інтернаціоналізація, гуманізація;

- варіативність навчальних програм професійної підготовки вчителів;
 - безперервність освіти;
 - входження педагогічних коледжів до університетів (університетизація);
 - формування готовності вчителів до педагогічних інновацій;
- 2) специфічні риси підготовки вчителів початкової школи:
- пріоритетність паралельної моделі професійної підготовки;
 - дещо меншу тривалість курсу підготовки порівняно з підготовкою вчителів середньої школи;
 - поєднання у змісті педагогічної освіти предметного та професійного блоків;
 - здійснення підготовки вчителів у різних типах навчальних закладів;
 - поступовий перехід підготовки вчителів з бакалаврського рівня на рівень магістра (Кристочук, 2014).

За О. Яровою (Ярова, 2018), процес входження України до європейського освітнього простору потребує урахування загальноєвропейських тенденцій розвитку шкільництва, зокрема сутності й напрямів модернізації його змісту. В умовах упровадження компетентнісних стандартів початкової освіти в Україні вартими уваги є напрацьовані в країнах ЄС оцінні технології для вимірювання рівнів ключових та предметних компетентностей учнів. У контексті реалізації особистісно зорієнтованого навчання українська початкова школа може скористатися позитивним досвідом країн ЄС із застосування формульованого оцінювання на рівні МСКО 1, яке ґрунтується на засадах дитиноцентрованого підходу до навчання. Для початкової освіти в Україні є важливим досвід держав ЄС щодо регулярної участі молодших школярів у міжнародних порівняльних дослідженнях, результати яких стимулюють модернізацію стандартів і курикулуму, розвиток педагогічних інновацій і підручників на рівні МСКО 1. Вартим уваги є досвід держав-членів з розвитку зовнішнього шкільного інспекторату на рівні МСКО 1, який у країнах ЄС уможливив збалансування національних стандартів і регіональних потреб, оцінювання потенційних «ризиків», створення національних баз даних, що акумулюють інформацію про кількісні та якісні показники навчальних закладів.

Мінливий світ та сучасні умови життя вимагають від здобувачів не просто академічних знань щодо тієї чи іншої теми, а й навичок, зокрема

для продуктивної діяльності, соціалізації та саморозвитку. Молодший шкільний вік є періодом життя, коли закладається підґрунтя соціального розвитку – відбувається становлення духовних цінностей, ставлення до оточення, досвід просоціальної поведінки (Горлова, 2018).

Цілеспрямований розвиток життєвих навичок учнів початкової школи в освітньому процесі є основою соціалізації особистості дитини, що передбачає підготовку школярів до вирішення різноманітних життєвих проблем та ситуацій.

Освіта на засадах розвитку життєвих навичок – це синтез найуспішнішого педагогічного досвіду і досягнень психологічної науки, передусім гуманістичної психології та теорії соціального впливу. Ця педагогічна технологія надзвичайно популярна у багатьох країнах Європейського Союзу (Навчання життєвих навичок).

Т. Воронцова і В. Пономаренко вважають, що під поняттям «навички» слід розуміти здатність і спроможність людини виконувати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів (Воронцова, Пономаренко, 2018).

Життєві навички – дослівний переклад з англ. life skills. Проте в англійській мові skills означає не лише навички (уміння, відпрацьовані до автоматизму), а й здатність до чогось чи компетентність.

За визначенням ВООЗ, життєві навички – це здатність до адаптації, позитивної поведінки та подолання труднощів повсякденного життя. Життєві навички сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості, її кращій соціальній адаптації, інтелектуальному й емоційному благополуччю, позитивній і здоровій поведінці.

Чітко визначеного переліку життєвих навичок не існує. Їх налічують близько двадцяти. Серед них: прийняття рішень, критичне і творче мислення, ефективне спілкування, вміння розв'язувати проблеми, керування стресами тощо.

Немає і єдиної загальновизнаної класифікації життєвих навичок. У деяких програмах, що ґрунтуються на розвитку життєвих навичок, класифікації цих навичок немає, їх перелічено в довільному порядку. В інших програмах життєві навички поділяють на психологічні та соціальні. В окремих програмах цю класифікацію поглиблено: серед соціальних навичок виокремлюють навички міжособистісного спілкування і навички протидії соціальному тиску. Психологічні поділяють на когнітивні (інтелектуальні) та емоційно-вольові. Найчастіше життєві навички об'єднують у три групи. Наприклад: соціальні, когнітивні та емоційно-

вольові навички або внутрішньоперсональні (психологічні), міжперсональні (комунікативні) та навички протидії соціальному тискові (Воронцова, Пономаренко, 2018).

Розвитку життєвих навичок учнів початкових класів, згідно з європейським досвідом, є насамперед дослідженням і практичним застосуванням підходів, спрямованих на комплексний розвиток особистості дитини. Європейський досвід у цій області базується на тривалих педагогічних дослідженнях та інноваційних програмах, які акцентують увагу на важливості не лише когнітивного, а й емоційного та соціального розвитку учнів (Візнюк, Лазаренко, 2023). Одним з ключових аспектів є поєднання теоретичних знань з практичними навичками, які сприяють формуванню життєвих компетентностей. Це включає розвиток емоційного інтелекту, навичок саморегуляції, уміння працювати в команді, розвиток критичного мислення та прийняття рішень. Європейський підхід акцентує увагу на важливості виховання громадянських якостей, таких як повага до прав людини, толерантності тощо.

На відміну від багатьох традиційних педагогічних методів і підходів, розвиток життєвих навичок має на меті позитивні зміни у поведінці учнів. Тому він передбачає зміни не лише у знаннях, а й у ставленнях і навичках, які стимулюватимуть ці бажані поведінкові зміни.

Навчання життєвих навичок відтворює природні процеси, спираючись на які діти вчаться жити в соціумі. Цей процес відбувається через спостереження, моделювання та соціальну взаємодію. Ці навички найкраще засвоюються у процесі спостереження і негайного відтворення. А закріплення навичок відбувається тоді, коли люди на практиці (в ігровій або в реальній ситуації) відпрацьовують поведінкові моделі і стикаються з позитивними або негативними результатами своїх дій.

Навчання на засадах життєвих навичок реалізує концепцію особистісно зорієнтованого навчання і виховання. Ця методика враховує вікові й індивідуальні особливості учнів, етнічні, релігійні та соціально-економічні аспекти їхнього життя, передбачає делікатне ставлення до гендерних питань. Вона спрямована на задоволення природних потреб дітей, підлітків і молоді, адже ігнорування цього призводить до зниження рівня загального благополуччя, виникнення поведінкових ризиків і проблем.

Переважає інтерактивним, а не інформативним формам навчання; останні досі переважають у школі і є, безумовно, корисними,

але не здатні повністю забезпечити зміни у ставленнях і поведінці учнів. На відміну від звичайних уроків, коли вчитель переважно говорить, а учні слухають, широко застосовуються інтерактивні методи, які передбачають активну участь кожного, творчу співпрацю учнів між собою і з учителем. Тому програми формування життєвих навичок передбачають активне використання інтерактивних методів навчання: моделювання ситуацій, рольові ігри, дискусії, мозкові штурми (Навчання життєвих навичок). Проте при цьому враховуються не лише актуальні потреби, а й ті, що незабаром можуть виникнути в зоні їхнього найближчого розвитку (Воронцова, Пономаренко, 2018).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Встановлено, що розвиток життєвих навичок учнів початкових класів, згідно з європейським досвідом, є насамперед дослідженням і практичним застосуванням підходів, спрямованих на комплексний розвиток особистості дитини. Європейський досвід у цій області базується на тривалих педагогічних дослідженнях та інноваційних програмах, які акцентують увагу на важливості не лише когнітивного, а й емоційного та соціального розвитку учнів. Одним з ключових аспектів є поєднання теоретичних знань з практичними навичками, які сприяють формуванню життєвих компетентностей. Це включає розвиток емоційного інтелекту, навичок саморегуляції, уміння працювати в команді, розвиток критичного мислення та прийняття рішень. Європейський підхід акцентує увагу на важливості виховання громадянських якостей, таких як повага до прав людини, толерантності тощо.

Подальшим напрямом досліджень вбачаємо у визначенні напрямів творчого застосування європейського досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування життєвих навичок учнів.

ЛІТЕРАТУРА

- Візнюк, І. М., Лазаренко, Н. І. (2023). Моніторинг забезпечення професійної якості освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Порівняльна професійна педагогіка*. Київ-Хмельницький: ХНУ, 11-20. (Vizniuk, I. M., Lazarenko, N. I. (2023). Monitoring of ensuring the professional quality of teacher education in the context of European integration. *Comparative professional pedagogy*. Kyiv-Khmelnyskyi: KhNU, 11-20.)
- Воронцова, Т. В., Пономаренко, В. С. (2018). Ключові компетентності та ключові життєві навички в контексті викликів сучасного світу. *Матеріали II Міжнародного симпозіуму освіта і здоров'я підростаючого покоління* (24–26 квітня 2018 р.), 13–18. (Vorontsova, T. V., Ponomarenko, V. S. (2018). Key competences and key life skills in the context of the challenges of the

- modern world. *Materials of the 2nd International Symposium on Education and Health of the Younger Generation* (April 24–26, 2018), 13–18).
- Воронцова, Т. В., Пономаренко, В. С. та інші (2018). *Принципи освіти на основі розвитку життєвих навичок у курсі «Я досліджую світ»*. К.: Видавництво «Алатон», 33. (Vorontsova, T. V., Ponomarenko, V. S. and others (2018). *Principles of education based on the development of life skills in the course "I explore the world"*. K.: Alaton Publishing House, 33).
- Горлова, А. В. (2018). Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 393. (Horlova, A. V. (2018). Using the educational potential of the media in the process of socialization of younger schoolchildren. *Training of a modern teacher of preschool and primary education in the conditions of the development of the New Ukrainian school: a collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation*. Kherson: Borysfen-pro LLC, 393).
- Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали*. (2017) / Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Сулима О.В., Постригач Н.О. Київ : ДКС «Центр», 83. (*Foreign experience of professional training of teachers: analytical materials*. (2017) / Avshenyuk N.M., Dyachenko L.M., Kotun K.V., Marusynets M.M., Ohienko O.I., Sulima O.V., Postrygach N.O. Kyiv: DKS "Center", 83).
- Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна практика з е-навчанням*. (2022) : монографія / авторський колектив; за наук. ред. д. пед. н. Т. І. Мієр. Німеччина. Карлсрує, 250. (*European and domestic trends in the training of future primary school teachers: thesis theory and varied practice with e-learning*. (2022): monograph / author's collective; for sciences ed. d. ped. n. T. I. Mier. Germany. Karlsruhe, 250).
- Єрмаков І. Г. (2000). *Педагогіка життєтворчості: орієнтири XXI століття*. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. К.: Контекст, 2000, 14-22. (Ermakov I. G. (2000). *Pedagogy of creativity: guidelines of the XXI century*. Steps to competence and integration into society. K.: Kontekst, 2000, 14-22).
- Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (*The concept «New Ukrainian School»*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>).
- Криstopчук, Т. Є. (2014). *Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу* : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Київ, 40. (Krystopchuk, T. E. (2014). *Trends in the development of pedagogical education in the countries of the European Union*: autoref. thesis ... doctor of pedagogy Sciences: spec. 13.00.04 – theory and methodology of professional education. Kyiv, 40).
- Навчання життєвих навичок*. URL: <http://ilt.multycourse.com.ua/ua/page/19/106> (*Learning life skills*. URL: <http://ilt.multycourse.com.ua/ua/page/19/106>).

- Національна доктрина розвитку освіти України. *Освіта України*. (2001), 29. (National doctrine of education development of Ukraine. *Education of Ukraine*. (2001), 29).
- Матвієнко, О. В. (2005). *Розвиток систем середньої освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз*. Дис. ... доктора пед. наук : 13.01.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 492. (Matvienko, O. V. (2005). *Development of secondary education systems in the countries of the European Union: a comparative analysis*. Diss. ... doctor of pedagogy Sciences: 13.01.01 – general pedagogy and history of pedagogy. Kyiv, 492).
- Ярова, О. Б. (2018). *Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу*. Дис. ... доктора пед. наук : 13.01.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 531. (Yarova, O. B. (2018). *Trends in the development of primary education in the countries of the European Union*. Diss. ... doctor of pedagogy Sciences: 13.01.01 – general pedagogy and history of pedagogy. Kyiv, 531).

SUMMARY

Filonenko Oksana. European experience of forming life skills of primary school students.

Taking into account modern education requests for the study of the European experience, the study of the problem of formation of life skills of primary school students needs attention.

The article reveals the peculiarities of the development of life skills of elementary school students, according to European experience.

To solve the set goal, the following research methods were used: theoretical: analysis of pedagogical literature, normative documents, materials of periodicals on the research topic; structural-logical analysis and systematization; comparison of different views on the problem; generalization.

It has been established that the development of life skills of elementary school students, according to European experience, is primarily research and practical application of approaches aimed at the comprehensive development of a child's personality. European experience in this area is based on long-term pedagogical research and innovative programs that emphasize the importance of not only cognitive, but also emotional and social development of students. One of the key aspects is the combination of theoretical knowledge with practical skills that contribute to the formation of life competencies. This includes the development of emotional intelligence, self-regulation skills, the ability to work in a team, the development of critical thinking and decision-making. The European approach emphasizes the importance of educating civic qualities, such as respect for human rights, tolerance, etc.

Learning based on life skills implements the concept of personally oriented learning and education. This method takes into account the age and individual characteristics of students, ethnic, religious and socio-economic aspects of their lives, and assumes a sensitive attitude to gender issues. It is aimed at meeting the natural needs of children.

We see the determination of creative application directions of the European experience of training future primary school teachers for the formation of students' life skills as a further direction of research.

Key words: european experience, skills, life skills, primary school students.